

Maha sakslased!

Tutt praegustest sünd-
mustest.

A. Orgusaar.

„Eõõ“ kirjastus, Tartus.

Maha saakslased!

Jutt praegusteſt ſündmuſteſt.

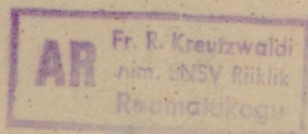
A. Orguſaar.

„Eõõ“ kirjastus, Tartus.

Дозволено военною цензурою. Юрьевъ, 26 августа
1914 г. № 146.

J. Mälo trüff, Tartus, Riiüli uul. nr. 4.

21043

Maha fakslesed!

Maha fakslesed!

Maha sakslased!

Sutti praegusteft sündmuste ft.

A. Orgusjaar.

I.

Õhtuhämarus laotas end üle Kureoru küla. Kengu talu pere oli praegu heinamaalt tulnud, kus nad täna- wust wiletsat heinategu lõpetasid. Et kaunis hülja oli, siis pani perenaene lambi põlema, kuna pere, s. o. pere- mees, sulane ja kaks tüdrukut, õhtueinet hakkasid wõtma.

Õöödi waitides, sest kõikide meel oli rõhutatud põua ja halwa suwe pärast. Minult wahetewahel kuulduš pere- mehe tajaseid õhkeid, mis ta küll nähtawasti alla tah- tis suruda, kuid mis siiski wõimeta oli.

Perenaene segas esimesena waitust.

„Walla käskjalg tõi täna wärskeid lehtesi.“

„Lehtesi!“ küsis peremees, nagu unes ja sõi jälle edasi.

„Lehtesi jah,“ ütles perenaene tüki aja pärast. „Kõ- neles weel, et seal sõjast telegramm jees olewat. Kes seal nüüd olid Türgimaa poolt, Bulgaria wist —“

„Serbia ifka!“ diendas wäike pere-Karla, kes juba teist aastat kihelkonna-koolis käis.

„Soooh, siis tuleb Austria talle kui kull kallale. See on juba endistest sõnumitest teada!“

„Austria jah on Serbiale sõda kuulutanud,“ wastas poisite, kellel lehed juba läbiuuritud olid.

„Ega siis Wenegi pealtwaatama ei jää,“ ütles Julane Jaak, lusikat käest ära pannes. „Nagu peremees ennist seletas, on Wenemaa Serbia kaitseja, sest et seal sedasama sorti rahwas elawad, kuna austriaalased juurelt jaoit faksilased on, kes Wene rahwast ei salli. Kurat, kui nüüd löömine tuleb, siis läheme meie ka, mina olen tagawarawäeline, peremees käis Jaapani sõjas, tema teab, kuis lüüa tuleb, läheme mõlemad ja lõhume austriaalasi!“

„Aga kodu — lapsed — töö!“ tähendas perenaene.

„Mis siin weel teha on, pöud juba kõik ära teinud!“ ütles Jaak.

„Rahka pani küll tänawuse töö!“ arwas peremees.

„Aga ega seegi koristamata ei wõi jääda, mis põllu peal!“ ütles perenaene tüki aja mõtlemise järele ohates.

Peremees oli ajalehe wõtnud ja tõmbas enesele lambi hästi ligidale. Ta luges mõteldes. Siis pani ta lehe ära ja ohkas.

„Tõepoolest raskest päewad tulewad, siit leian ma, et ka Saksamaaga, nagu juba arwata, sõda tulla ähwardab. Ennist sai kõneldud, et Saksamaa Austria sõber

on. Müüd on Austria esimese kivi wette wisanud, siis tuleb Wenemaa, siis Sakjamaa!"

"Sakslased maha!" ütles Jaak ja põrutas risti-
kaga lauda wastu. "Lööme puruks Austria ja Sakja-
maa jaksjad, mina lähen rõõmuga sõtta!"

"Kas arwad, et mina jedajama ei tee?" küsis
peremes.

"Arge mul hirmu peale ajage — sõtta! Kas jüda
mõni nalja asi on?" ütles perenaene kohtudes. "Näe,
põud ja wiletsus wahib uksest sisse, loomakesed nälgirwad,
piima ei saa, sest et heina ei ole. Kartul ei ole alla loo-
nudki. Uksid on kapstad sõõnnd, oder ja kaer on maa
küljes finni, needki ebelad ei ulata wifati alla, ainult
rullist saime natukene. Ja lina, see tuleb tänawu niita,
kust wõtame raha maksudeks, ning teie kõnelete weel ära-
minekust: kes hoolitseb kodu eest, et nälg uksest ja akna-
st sisse ei türi!" arutas perenaene.

"Ema," ütles Karla, "küll meie ise toime saame,
ka mina olen mees. Sa' lähewad sõtta ijamaa eest —
jakslasi lööma. Küll tulewad tagasi jälle: rahad, ristid
rinnas!"

"Näe, kus tubli Kengu Jaani wõsu!" ütles Jaak
poisile jelga patjutades. "Sa tuleksid wist hea meelega
ise ka sõtta!"

"Sah, tuleksin küll jakslasi tapma, aga emal on
abilisi waja!"

„See on õige, mu pois, ja jääb kodu kaitsejaks, meie töttame aga esimese kutsu peale minema,“ lausus isa, pani siis lehe kokku ja tõusis üles.

„Mehed on nagu kuded, kes katelda tahavad,“ ütles perenaene tahakambri minnes ja ust enese taga lõvasti finni tõmmates.

Varsti wõttis juuli-kuu mahe õõ Kengu talu enese hõlma. Oliwad ju kõik raskest tööst wäsinud, ja muremuljed, mis ühe kui teise südant piinasiwad, kadusid ilusate unenägude warju, inimest paitades, kosutades ja luule-tiivul üles tõstes jumalikule õnnemaale, mis ilmsi kättesaamata oli, unes aga ligidale tuli, noortele ise kujuk, wanadele ise kujuk, nii nagu nad kord soowisid ja teine kord ka, nii nagu nad mitte ei soowinud. Une-angel raputas kõik segi: ilu ja hirmu, õnne ja õnnetuse koduse waitse rahu ja sõjakära suuretüki-mürina, püüsi-paukude ja wõiduhõiskega.

Wäike Karla oli kõigepealt une-tiivul jõtta läinud ja nägi sakslasi suures hulgas tulema: ta hüüdis hurraa! ja tormas püüsi-figa nende kallale. Isa aga müskas teda teisest fängist: „Pois, mis sul wiga, ära karju!“ Ta ärkas raasufeseks üles, uinus siis jälle ja nägi marsfiwaid Wene sõjawägesid, nägi iseennast kindrali-mundris: ristid, rahad rinnas.

Ta ka Jaak nägi und — suurtükkidest. Praegust andis ta järü ja waenlane langes kui loog ta wikati all. Ta oli ju suuretüki-mees, ta teadis, kuis lasta tuleb, ja näe, ohwitser tuli ja tänas teda, „Jaak Bogano-

witsh, ja oled wahwa pois! Praegu lõhkufid ja waen-
 lase patarei puruks: 20 sakslast lamawad weres! Säh
 sulle Püha-Jüri rist!" Ja Jüri haaras risti järele, kuid
 see kukkus käest moha — were sisse. — Ta wirgus üles
 ja wäriješ. Unenäo lõpp ei olnud mitte ilus! Werb
 — oh kui seda ei oleks! Oleks muidu lasta saaks!
 Kuid siiski — sakslased maha, maha! Ja
 Jaak jäi jälle uinuma ning nägi edasi, kuidas tema
 juuretüki kuulid kui rahe Saksa sõjawäge pikali
 löid . . .

Ka peremees nägi und, kuid kodust. Ta nägi, et
 tema ja Mari weel noored oliwad. Nad kõndisid kaa-
 sikus käsitäes ja Mari ütles: „Sa ei lahku minuist iial,
 iial ära!“ Ta tõmbas Mari oma rinnale ja ütles:
 „Ära kardada, meie jääme surmani ühte! Kui keegi sulle
 kurja tahab teha, siis tundku ta minu rusikat ja kui
 terve Kureoru poiste kari sind minu hõlmast kiskuda
 tahaks, ma notin nad wiimseni maha ja wiin sind oma
 kodukanaks!“ Aga siis tuli suur karu metsast wälja, ta
 kahmas Mari enesele sülle ja pistis jooksu. Ta jooksis
 läbi metsa ja raestiku, hüppas üle kraawide, siis oli lai
 jõgi ta ees — ta wõttis hoogu, et jälle hüpata. Müüd
 oli ta kõige Mariga õhus ja siis — langes ta wette.

Saan wirgus üles ja ohkas. Mari wirgus ka ja
 küsis: „Mis sul wiga?“

„Halba und nägin,“ ja siis seletas ta Marile oma
 unenägu.

„Hirmus,“ ütles perenaene. „Sina wainustad end wcel sõjast, aga näe, meie uppustime mõlemad laenetesse, head see unenägu ei tähenda!“

„Unenägu on unenägu, nagu ta nimigi juba ütleb,“ rahustas Jaan naist, „kõik tühi selge waht. Unenägude peale ei pane ma midagi rõhku. Need on pool-ärkwiil olawa, pool-uinutawa peaja juunnitused, kes mitte korralikult töötada ei saa, sest — meie magame. Ta wistab pildid segi, nagu toona kiinos nägid, kus apparat rikki läks — päris sõdi, muud midagi!“

„Kui see kõik nii oleks, nagu seletad, siis oleks hea, aga ma kardan, et meile kõik ettenäidatakse, aga meie ei saa aru, ei osta end hoida. Ka mina nägin und: Sa sõitsid laadalt kodu, kus ja meie Bunu ära olid müünud ja löid palju, palju kulda ühes. Sa wõtsid kulda ühest ja teisest taskust, ammutasid suure kuhja laua peale. Siis löid waka, ladusid selle täis, ammutasid kübarast, põuest, westi ja püüsi taskudest. Wiimati said ja, ei ea kelle peale wihaseks, löid kõik kuld-rahaga hunikud laua pealt ümber, tõukasid jalaga waka küliti, nii et rahad pi randale weeresid ja siis wirgusid üles, kuna sina minu kõrwal kõwasti ohkasi. Ega seegi unenägu head ei tähenda. Wanajõna ütleb: häda ei tule üffinda! Põuale järgneb wcel sõda, ja nagu wanarahwas kõnelewad — must-jurm!“

„Oh tühi mure kõik! Uni on uni, muud midagi!“

Ja pererahwas uinusid unesti, et uusi piltisid näha. Unejõba kattis nende laugusid ja uneingel wõristas oma kiino-aparati edasi . . .

II.

„Saksamaa on Wenemaale sõda kuulutanud!“

Selle teatega tuli peremees nädala aja pärast walla-
maja juurest kodu. „Homme peame Saaguga linnas
olema!“

„Issand-Zumal, ja lähed sõtta!“ hüüdis Mari
ja pani käe rinna peale, nagu oleks praegu sinna kuu-
liga sisse lastud. „Oh, mis meist waestest saab! Mis
sinust saab!“

„Muud midagi, sakslased maha! see on
nüüd meie kohus.“

„Sakslased maha jah!“ ütles Jaak, kes parajasti
sisse astus ja kellel ka juba mineku käst käes oli.

„Sakslased maha, Saksamaa maha! Meie lähme
rõemuga sõtta, ehk küll kodust walus on lahkuda.“

„Homme peame hobused linna saatma,“ ütles Juan,
„kroonule on neid vaja. Mustast ruunast saab suureüti-
wäe hobune ja Ellust ratsawäe hobune, seda loodan ma,
on ta ju „mõisa“ sorti!“

„Siis tehtakse ka hobustest talu lagedaks!“ häbal-
das Mari.

„Teisiti ei ole see sõja ajal võimalik ja pealegi maksetakse meile hobustest head raha. Selle raha eest võid kahe asemele kolm osta, muudugi siis kui neid vastu võetakse.“

See ei juutnud aga Marit vähematki trööstida. Ta tõstis põlle filmade ette ja nuttis.

Seal astus Karla tuppa :

„Mis jul wiga, ema!“

„Ema nutab, et meie sõtta peame minema!“

„Ema, ära nuta!“ ütles Karla ja kiskus emal põlle filmade eest ära, „mina jään kodu!“

„Sina? Mis mul sinust on!“

„Kui waenlane siia tuleb, võtan isa püssi warnast.“

„Tubli, mu poeg,“ ütles Jaan ja silistas poja pead.

Siis läks Jaan tahakambri ja hakkas oma paberisi fordaseadma. Ta otsis kontrahi, obligatsioonid, mõned wekslid, tunnistused ja kaardid wälja ning andis need perenaese hoolde: „Hoia seda kui waenlane maale peaks tulema, mis aga mina mitte ei looda, sest Wenemaa on wägew ja ei lasa tal üle piirigi tulla. Meie lõome ta warsti Berlini tagasi ja siis on Saksa uhkus mofas!“

Mari wõttis paberid ohates vastu ja pani need oma kummutisse.

Siis tegi Jaan testamendi, mida ta Marile mitte ei näidanud, waid ümbriku sisse pani ja wallakohtu adressi peale kirjutas.

Taak oli oma sugulasi jumalaga jätma läinud ja tuil hilda õhtu kodu. Nüüd jõõdeti hobuseid ja koidutule- fukš oliwad wantrid määritud ja kordaseatud ning fiis läks Taak hobustega wallamaja juurde, kus need ära mõõdeti ja firja pandi. Sealt koju tulles oli peremees ka kõif asjad joonde seadnud ja nüüd tuli lahtumine. Perenaene nuttis kui meeletu. Pigistatš wäikest Helmit, kes kolme aastane, oma rinnale.

„Ah need rumalad naesed,“ ütles Taak tuast wälja tulles peremehele. „Ka minu ema walas kui meeletu pi- faraid, ja Liis, tead see Laane-Liis, kelle juures ikka ehatamas käisin, käis täna wõfi fiin ja andis nõu: põ- gene metsa! Sina hull Liis, mina peakšfin nüüd metsa põge- nema kui paras aeg on sakšu maha materdada! Naestel ikka pikad juuksed ja lühikene aru!“

Peremees ei wastannud midagi, waid seadis hobuseid joonde, sest ta ei tahtnud oma kallist naist haawata, kes abikaasa ja õrna ema seisukohast kõneles. Ta teadis wäga hästi, et kodurahwal mitte kergem ei ole maha jääda kui neil lahtuda. Sõda ei ole nalja asi, ja Maril on täie- lik õigus nutta, kaewata ja kurwastada. Raskest päe- wad on ees — Jaan ei ole kergemeelne, kes selle raskuse juurust ei mõista, aga kohused isamaa wastu, need tee- wad mehe meele raudsels, kindlaks ja kõikumataks. Mari ei tohi ta pifaraid näha, sõjamees ei tohi nutta, waid rõõmuga edasi, kõige suurema lahingu mõllu sisse, kus granaadid ja püssikuulid nagu rahe langewad ja kartmata

mehi surmale suigutavad, isamaa ilu hoidmiseks, oma falli kodu kaitsmiseks!

Valus on Mari pijaraid weeremas näha, mis puhtast armastavast südamest, nagu selge laine üle põskede hoovalvad — ei tea, kas enam näeme, kas enam elus teineteist terwitame, ja tubli Gesti naene, kes oma mehe, oma kodu, oma laste külge oled kaswanud. Sinu päralt on kodune töö, meeste päralt wäline wõitlus! Sinu hea waim ja armas käsi kaitsegu kodu, meie raudne ja karm käewars hoidku isamaa pinnalt waenlane eemale. Sellepärast ruttu minema, et naese ja lapse nutt mehe südant puruks ei pörutaks!

Need oliwad Jaani mõtted. Ta juudles Marit, Karlat ja siis ruttu wantrisse.

„Nõõ!“ ütles Jaak. Alles siis tuli tal meele pereinajele kübarat kergitada ja „Nägemiseni!“ hüüda. Jaan waatas weel korra wärawalt tagasi ja ütles: „Walilawanamalt saad teadmisi ja raha, mis hobuste eest saan. Wantri toob Kaasiku Süri tagasi! Jumalaga!“

„Kõpsige jakslasti tublisti! Jumalaga!“ hüüdis wäike Karla järele, kuna ema nuuksudes tuppa läks.

„Kuradi jakslasted küll! Aga küll meie neile sunnikile näitame, kui kord sinna saame!“ urises Jaak ja liigutas hobuste ohjasiid.

Lai tolmujoon künka kohal näitas teed, kuhu sõtta sõitjad Jaan ja Jaak kadusid.

III.

Tartu raudteejaamas. Aga see oli inimeste murd, mis siin seisis. Täna saadetakse ju soldatid minema, kuulu järele — Saksa piiri peale. Terwe linn on ärwil. Meie wahwad mehed lähewad jötta! Ohus tundub nagu midagi rasket. Terwe ilm on kui elekirit täis. Ja eila ööfi oli kange lõue, mille kargatused kõige ras-tema unega inimesed üles äratas. See oli wist kui tähenduseks sõja alguse peale, mis Saksa ja Austra piiril siis juba käis.

Ka Mari ja wäike Karla olitwad jaamas, sest Jaan ja Jaak olid ärasaadetawate seas. Kasarmuus olid nad koktusaanud, kuid lähikeseks ajaks. Jaan oli uniwormis, püis käes, sinel ja palati rõiwas ümber leha, padruni-rihm kaelas, söögikott ja weepudel ja pajatene seljas — kõik walms marssimiseks.

Suurel-turul olid nad seisatanud ja teisi järele oot- nud. Siin jagati neile lillesid, saia, paberosja. Siis tu- litwad teised järele ja nüüd mindi muusika mängul ja trummi pörial waksali. Mehed olid wagunitesse ära jaotatud. Nüüd anti neile ohwitseride poolt weel sõiduks juhatusi.

Siis anti pafunaga märku, maasolijad laelustafid weel fugalafi ja fõpru — fiis hõpati wagunifse,

Mõrifewa „huraa“ hõifkamife ja lillede rahe all fõitfif rong minema. Kõbarad ja tafkurätifud lehwifid õhus. Wägew huraa ei waitinud enne, kui wiimane wagon filmitf kadus.

Need olid meie wahwad mehed, kes fõtta fõitfid. Ja kolmandas wagonif eeft, feal feifid Jaan ja Saaf ning keerutafid kũbaraid. Saaf naerif ja hõifkas — ka Jaan tahtif feda teha, aga kui ta nutwat Marit jaamaefifjel nãgi feifwat, fiis tufjatatas ta fũda, feft tema oli peale fõjamehe ka weel inimene ja kãfi ofifis tafkurätifut.

„Sakflafed maha!“ õrgas Saaf huraa hulka ja fiis tõftif ta ka wandekõ rufita õles: „Mõõd ma teie nãha nũlin!“

Mari feifif faua aega jaamaefifjel ja waatas igatfjewal, tummal, kurwal pilgul lõuna poole, kuhu rong kadus. „Mõõd on ta lãinud ja ma ei nãe teda enam, õh Jumal kũll!“ ja uuefti weerefif tal pifjarad õle põskede. Maene ja ema oli ta, mitte fõjamees. Ornu tundeid pidi ta hinges kandma, jellekõ oli tal tãielif õigus. Kũll oli Jaan feletanud, kuidas Buuri naefed kord fõjas õlnud ja pũffiga kui mehed õmber kãinud, kuid tema ei julenud pũffif peale waadatagi, wãhem feda weel lahti lafta. Olekõ ta feda julgekõ, ta lãhekõ oma mehega õhes, feifakõ tema kõrwal, wõitlekõ enefe, lafte ja mehe eeft, — ta wõidakõ kallaletungija õra ja fiis

tuleksid nad ühes kodu ja elaksid Kengul rahulikult edasi. Aga nüüd ei mõista ta muud kui — nutta. Ja see oli nii paljude naeste osa . . .

Kodutulles oli kõik nii tühi ja õudne. Meest ei ole enam, sulast ka — hobused on kroonu käes, wist ka õja-teel — mure mõttes istub praegu ta tagatoas laua ääres.

Seal astub Karla tuppä. „Näe, lehed on siin — sakslane on lüüa saanud ja austria-lane ka, — suurtükkä kaotanud ja palju mehi meie wangi langenud. Oleks ka mina seal olnud, ka ma oleks wirutanud!“

Ema waatas kurwalt poja otsa ja ei lausunud midagi.

„Ma lähen homme wallamaja juure, ehk on isa kiri seal. Walla kassak ei teadnud sellest midagi. Arwas, kas nii ruttu kirjad sealt päräle saawad, aga kaugeksel siis see Saksa piir on — mõni sada wersta ja muud midagi. Aga waata, mis see siis on: Inglane Saksamaale sõda kuulutanud! Waat', nüüd on nad potis! Küll nende wanad kallused Saksa ja Balti meres inglased põhja peksawad! Ja inglasel on weel lauru 500, wõib olla tuhat! Küll jaks nüüd kolki saab!“

„Oh pojake, mis tead sina! Kaswa enne suureks, siis kõnele. Eks see sõda ole kõigile, waenlastele kui ka meile hirmus. Ka neil jäiwad naesed-lapsed kodu. Peaks ometi pea meie wäed neid ära wõitma, et jälle

rahu tuleks ja isa kodu saaks! Mäe, majapidamine läheb tagurpidi: keswad-kaerad kolluvad põllu peal, kus minuist-sinuist koristajat saab!"

"Ema, sul on ju 500 rubla hobuseraha, ma lähen linna, tellin sealt inimesi kas wõi sada, tulewad kohe siia ja panewad põllu kofku!"

"Sina, tühjae, mõne mineja ja kaupleja!"

"Miks mitte, Peedu peremees läheb linna, lähen sellega ühes."

"Koh, see on iseasi. Peedu peremees kaupleb siis ka meile!"

"Kas tead, nüüd on töölised odawad. Wabritud seisawad linnas, nagu Rõnnu August kõneles, kes linnast tuli. Töölised on prii, tulewad kas wõi 50 kop. eest päew maale tööle!"

Ja nõnda nad tegiwadki: Karla läks Peedu peremehga linna ühes ja sealt saadi töölisi küllalt. Peedu peremees aitas neil ka kaks hobust osta, ning nüüd wõidi ruffi-külwiga algust teha.

Ka kartulid wõeti peagi üles ja kui perenaene sügisel kõik põllusaagi koku arwas, siis ei olnud see mitte nii wähene, kui esiotja kardeti: Põud oli küll kahju teinud, kuid kaugeltki mitte nii palju kui kardetud — vähemalt Kengul mitte. Ja oleks nüüd Saan kodu olema, oleks ta vähemalt kirjutassti, siis oleks kõik hea.

Lehed kollatafiwad puul. Juba puhkusid sügise-
tuuled üle maa, juba lendasid luiged lõuna poole kur-
gedele ja anidele järele ja pääsufesed olid wist juba
ammu seal „kus Egiptimaa!“

Kuuldus palju Wene wõitudest. Soldatid kirjuta-
sid, kuidas nad jaksu lööwad, ning Jaak oli koguni
Laane-Liisule kirja saatnud, kus ta oma wahwuse tegu-
dest Könisgratzi juures kõneles. Liis käis nüüd kiri
põues talust tallu ja laskis wahwa „kroonu-onu“ kirja
lugeda. Kengul ei olnud ta weel käinud. „Oleks ta
ka siia tuleks,“ soovis Mari, „ehk leiame kuidagi kirjast,
mis ka Jaanist märku annaks. üteldakse küll, et Jaak
Jaanist sõjawäljal lahku läinud, aga kes see seda dieti
teab, wast ei taha siia kirjutada, jai ehk surma . . .“

Oli Mihklipäewa laupäew, kui keegi eestioas kõha-
tas. „Wist mõni wõeras on kuulmataalt sissetulnud,
Karla, waata järele!“ Käskis perenaene.

Karla läks ettetuppa ja näe, oodatud Laane-Liis
oligi seal!

„Tere kah, noor Kengu peremees, kuidas käed
käiwad! Kus ju isa nüüd on, kas kirjutas midagi?
Wõi ei kirjutand? Issand hoidku, kõnelewad külas,
et surma saanud, ja näe, Jaak mait ei oska ka Jaanist
midagi kirjutada, muud kui enesest ja enesest ja maha
jakselased! On üks tolapea küll, küsib kas teil ka lüüaks
neid? Näh, perenaene ka kodus! Tere, kuis käsi käib

ka? Kas on muret peremehe pärast? Annaks Jumal, et ei oleks — et kõik oleks tuli hästi! Jah, perenaene, rasked ajad on meie maal. Ma nägin seda juba unes ette: üks kolmejariwega winaš seisis õhtu-taewas ja jõllitas meie poole — see on — Saksamaa —, aga seal tuli üks juur ja uhke loom, kas ta oli lõwi wõi mis ta oli, wõi nüüd mina seda looma ilmsi näinud olen, ja ennäe, ta kargas sellele oinale kallale ja sarwed lendsid õhku ja saba ja sõrad ja kere kiskus ta tükkideks, ning siis — wirgus in üles . . .”

Perenaene kutsus Laane-Viisu taha poole ja pakkus talle kehafinnitust.

„Ah perenaene, teie olete nii lahke, aga kas mul aega nüüd on, näe, siin on Saagu kiri, tahtsin juba ammu teile tulla, aga kust ja aega saad! Seda tegemist nii palju, et hoidku: wõta kartulid, aita lamba si-
semisi puhastada, talita loomi ja pörsaid, oh ja Issand, nüüd ju neid inimesi wähe, naesed tehku weel meeste tööd ka: käigu weksil, wallapäiwi tegemas, kiriku puid wedamas ja muud, kõike pead tegema, sest mehed on soldatiks, kus ja selle küüruga lähed, nagu mi n u Saakgi (ta pani minu peale rõhku) ja lööwad rantslasi . . .”

„Mis prantslasi — sakslasi ikka!” sõhwas Karla wahete!

„Õigus jah, sakslasi, minu pea ei pea ju kinni, neid ilma rahwaid ju nii mitmenimelisi, lätlasi ja must-

lasi ja kõiki. Kuulsin, et isa ikka harmoonikul „kuis rant-
sus Moskvas käis“ mängis, ja see ajab jegi — jakselasi
jah lõitvad — näe, siin on kiri!”

Ta võttis põuest kirja ja ulatas Marile. „Anna,
mina loen!“ ütles Karla ja võttis ema näpu wahelt
kirja ära.

Kiri oli kümneks kokkukeeratud ja väga ära ras-
watud. See oli Karlal filmapilgu töö ümbrikust kirja
wõtta ja ettelugema hakata. Kiri oli wigadega ja ilma
wahemärkideta lõuna-Tartu murrakus kirjutatud, kust
Jaak pärit. Kiri käis nii:

Tere Liisu!

Ma saada sulle pallu terwisi ja talurahwale
ka palju tuhat terwisi ja kui Kengule lähed siis pe-
renaisele kah palju tuhat terwisi. Ja minu tädi-
tütrele ja sinu onupoja Sürkale ka pallu tuhat ter-
wisi ja masku ta see kolm rubla ja üts sorokohwka
ära, sinu kätte, Liisu, mis ta mulle wõlgu om ja
siis ütle tälle ole terve! Aga meie oleme wiil
poisid. Kui meie ütleme: jakselased maha! Siis
langewa na kui ua parsiit, ei ole enam hoogu ega
paugu wahet ja meie kihutame neile finitsit ube
fierde, et na jääred teewad, ja kui na weel wahtma
jääwa, noh, siis tiad eski, ega ma nalla ei mõista.
Ma ole joba kümme korda lahingin käinu ja mul
ei ole enam niipalju sõrmi, et ma kõiki üles lu-
geda wõisji, keda ma maha ole põmmutanu. Wõidb

olla, om neid 60, wõib olla ka 100. Mul om
 juba mitu risti teenitu. Aga et praegu aiga ei
 ole, siis ei panta neid rinda: Küll ja koduillen
 esiti näed, kõik om siis käen. Ma olli üte Saksja
 kindrali wangiwõtmise man. Küll rabel miis, aga
 es awita midagi, me kõitsemme ta kae kinni ja siis:
 smirna! marsš! edasi! meie kindrali ette ja see
 ütles meile „spasiba rebäta!“ ja meie kihutasime
 wasta: radosstratša washe wõsõkoprewosshotitelstwo!
 ja siis anti meile egäle ühele kolm rubla! Kui
 meie Rõnigratši liina ära wõtsime, oi, siis olli
 weel lõõmine! Ma olli peris labajalani were
 sehen — puhās sakste weri, see ei tee häda, wastse
 saapa sääred rikkus ära, ja näe, wõit jäi meile
 ja ma esi wõtse oma käega üte lipu ära ja siis
 tõusi ma au poolest tõiste üle. Nii om, Liisu,
 wahwa päralt maailm ja mul om hää miil, et me
 neid sakslasi maha saame ropsti ja meie ropstine
 neid wiilgi ja wõtame neide riigi puhās ära ja siis
 andas mulle ka peran sõda maad ja meie ehitame
 siis omale majakese sinna pääle ja elame nii kui
 ragijas edesi, kui ja enne seni ära ei koole. Mina
 ela edesi, minnu ei wõta ütski kuul maha, muud
 kui ropsti enneki neid, nii kui talwel Rengu talul
 linnu. Weel ütškord: pallu terwisi sinule ja Peedu-
 Seenule ja Mardu-Märdile, kellega me kord kõrt-
 sin kallime. Tema oles wõinu kah õige soldatis
 tulla, sest ta om tubli päälelõõje. Kirjuta was-

tuft. Sumalaga ilma filma nägemada ja käe andmada — Jaak."

Soo, fiin oli see kiri, aga Jaanist mitte sõnagi sees! Mis see tähendab?

"Wõib olla, Jaak ei kawatšenud, on ju niisugune tuim inimeseloom, kes teistest ei hooli!" arwas perenaene.

"Mis seal kawatseada wõi olla — wõi siis seal üks wõi kaks inimest on," waidles Liisu wastu, „seal neid tuhandeid, pea neid kõiti meeles ja pane paberisje. Isegi ühele kui teisele palju terwisi saata. Jah, perenaene, sõda on suur, aga meie mehed wõidawad, ja siis saab meil ka parem; ei me siis enam teist orja, saame oma maatükise, peame lehna, lamba — jala d ifka oma laua all, muud midagi. Peats see Jaak aga ruttu koju tulema!"

Et juba õhtu peale kippus, läks lahke külaline minema, tõotades, et kui Jaak midagi kirjutab, ta kohe waadata toob, ehk on Jaanist sees.

Kuid ei tulnud Liisu, ei tulnud Jaagu kirja, ega ka Jaani käest mingisuguseid teateid. Mari waatas sagedasti wälja teele ja künkale, kuhu taha Jaan tolmupilwe siisse kadunud, ja ohkas.

IV.

Taewas oli halli pilwe-winaga kaetud. Puhkus jahe põhjatuul üle Dureoru küla ja tõi üffikule rändajale pilwist pikkamööda alla langenud külmi lumehebemeid wastu nägu. Küla korstnad suitsesid just nagu jõulu eel ja Willa talus kostis kange sigade karjumine kõrwa, nagu oleks neid tapetud. Üffikud waresjed lendasid kõrgete kuus-kede otsast, mis Kengu talu taga mäe peal kaswasid, kraaksudes minema, kui üffit rändaja mäkke üles tuli ja kae nagu päikese warjaks filmale pani, kui oleks tal walus waadata. Kas see on Kengu?

Üffit rändaja seisatas wähe, siis astus ta Kengu õue wärawate poole. Koerad hakkasid haukuma.

„Penna, Takju! olge wait!“

Koerad jäiwad kuulama. See oli tuttawa hääl. Ühe filmapilguga olid nad üle aia, otse tulejale wastu. Ta näe, nad liputawd saba, kargawad üles.

„Kes see sealte teelt tuleb, ema, näe koerad kargawad üles, see on neile tuttawa!“ ütles Karla, tahmast akent käega selgemaks tehes.

„Kes ta muu on kui Lilleoru onu!“

Ja wõeras ja koerad liginewad õuele. Nüüd krääksub wärat. Wõõras on selja toa poole pööranud ja paneb wäratit pulka.

„Wast on isa!“

„Isa wist ammu mulla all!“

„See on isa!“

Mari jättis kauksi pesemise ja tuli märja kätega ruttu akna juure.

„Sa Issand Jumal, see on tema!“

Ragu torm ja maruhoog kihutas ta toast wälja, Karla aga ka kobe järel.

„Saani, Saani!“

„Isa, isa!“

Ja nad ripnewad mõlemad tulija kaelas.

Ei seal olnud küsimust, nõudmist, waid wainne rõõmujume näol, kisuti isa riidest lahti, paigutati ta sooja truubi äärde. Ja see oli filmapilgu töö, ahjust kaufiga lambaliha wälja tuua ja Saani ette lauale panna.

„Õõ!“

„Õõ, isa!“

Ja Saan naeratas just niisamuti kuidas ta pulmapäewal oli naeratanud ja siis ütles ta: „Tõmban õige saapad maha, õeruwad!“

„Õeruwad!“

Oh misjuguise kaastundmise ja osawõtmisega naene ja poeg neid sõnu kordasid.

Jaan tõstis jala üles, et saabast tõmmata, naese kui ta poja käed tõrjusid tulija kohmetanud käed kõrwale ja ühisel jõul tiriti saapad maha.

Jaani jalad olivad willis. Wersta 15 raudteejaama si jala tulla wanade saabastega, see ei ole nalja asi. Uued oli ta neile jätnud, kes teenistusesse jäid.

„Ani-raswa peale, see aitab!“

„Do, hoolitsew naene teab ju kõige paremat nõu.“

Warsti olid Jaani jalad kui ani-raswa siise uppunud ja siis kostis jälle kahetordne: „Söö, söö!“

Ta Jaan sõi. Mitte ühte sõna sõjast, mitte midagi ei küsinud nad, waid waike, sügawa rõõmuga waatasid nad isa otja! Ta oli elus, ta oli käes. Ta kas see polnud rumalus. Mari seletas iga päew: ma nägin unegi ära — isal oli uus wesihall kuub seljas — see tähendab surma, halli surma, kirstuta hauda — ja näe, nüüd on ta kodus!

„Mituma!“ ütles Jaan, kui ta sõõnud oli.

„Heida nüüd kohe wäsimust puhkama!“

Ta Jaan heitis, ning warsti norstas ta.

„Lähme nüüd teifi tuppa, las' ta magada!“

Ta Jaan magas pea ligi õhtuni. Siis oli laud kaetud ja Joe teekann aurast laua peal, lambaprae ja kartuli kausi wahel.

„Küll see kodune jöök on maitsew!“

See nüüd ei läinud naesel ega pojalt rõõmu pärast jöök alla. Nende isa oli kodu — tagasi tuli ta wõidurikkast lahingust, terve, rõõmus, ja mis oli neil muud waja.

Eestlane ei tee palju sõnu. Kõik ei ole „kroonu-
onud,“ nagu Jaak. Ühildalt, selgelt, tühiseid juhtumisi
äraräätes, annavad suurem jagu eestlasi omast käigust
aru. See ongi tõsiste meeste viis. Minult Plaralara-
Leenud ja Laane-Viijud, neile on taevast eestlastegi hul-
gas head lõuad loonud, sest kuidas saaks küla „ilma
elavate ajalehtedeta“ läbi.

Nädal aega kosutas end Jaan. Ta käis harva
väljas talli ja lauda juures, sest jalad olid katti. Nä-
dal aega kulus ka ära, enne kui kodurahvas teada said,
kust isa tuli, kuis ta käsi käinud.

Ta oli tööpoolest õige mitmes lahingus olnud ja
Jaaguga veel koos võidelnud. Kuid miks Jaak vaikis,
see oli üsna lihtne. Peremees oli talt sõna võtnud:
„Kui mina langen, matad mu maha ja vaikid, kui haa-
wata saan, vaikid ka. Sa ei tohi mitte kodu kurbe sõ-
numeid saata: Rõõmuga sureme isamaa eest ja meie wi-
mane sõna olgu: sakslased maha! Kui langed sina, ma-
tan mina sinu ja vaikin. Langeme mõlemad, vaikib ilm
isegi. Meie kaome kui sügiselised lehed mulla pinda, sest
need, kes meie ümber, on võõrad! Kas pead sõna, Jaak?“

„Jah, ma pean sõna ja muud midagi kui sakslased
maha!“ oli Jaak töötanud ja töotust täitnud.

Lahingus võitlesid nad wahvasti teine-teise kõrval
ja saatsid nii mitugi vihatud waenlast wiimsele unele.
Seal lendas waenlase granaat nende roodu keskele ja

Jaani ei mäleta enam, mis siis temaga sündis. Kui ta meelemärgusele tuli, wiibis ta sõjawälja laatsaretis, kus halastajad õed ta ümber sekkeldasid. Ta oli peast kõvasti wigastada saanud. Kulus mitu nädalat, kui palawik kadus ja ta jälle selgelt mõelda võis. Kuhu jäi Jaak? Mis teewad kodurahwas?

Siis saadeti teda Warsjawi ja sealt mõne nädala pärast Wilnasse ja kõige wiimaks kodulinna.

Nüüd oli ta jälle omaette keskel rõõmus ja terve. Ta oli isamaa vastu oma kohut täitnud, mis ta võis, seda tegi ta — jaatus ei lubanud teda enam edasi wõidelda.

„Kui mina kaswan,“ ütles Karla, „siis tasun ma weel sinu eest sakslastele kätte! Lähen sõtta?“

„Do, siis kui sina kaswad, wõivad meil hoopis teised waenlased olla?“

„Kes? Kas Türl?“

„Wõib olla Türl, wõib olla mõni teine. Sõbrad ja waenlased on muutlikud. Saja aasta eest sõdisime koos sakstega Napoleoni vastu — prantslaste vastu — ja nüüd sõdisime jälle prantslastega — sakste vastu. Meie ei tea midagi ette. Riigitarfus teeb waenlastest sõbrad, nagu ta seda jaapanlastegagi teinud on, kes praegu sakste vastu sõdiwad!“

Penid haukusid. „Penna! Taksu!“ kuulbus ema hoiataw häääl väljas.

„Keegi tuleb!“

Ilmus trükiti „Töö“ kirjastusel ja on saada kõigist
raamatukauplustest:

Sakslaste kallaletungimine Wenemaal.

Seletus praeguse suure Euroopa sõja põhjustest.

Kirjutanud Gd. Gr.

Hind ühes suure Euroopa sõjakaartiga 25 kop.

Karla jooksis akna juure.

„Vaane-Viisu.“

„Näis, näis, mis uudist see siis toob!“

Varsti oli Vaane-Viisu taas.

„Tere kah, Kengu peremees. Näe, terve kui teng, ei Saksa kuulid midagi teinud. Veldi, ranaadid wiinud poole pead otsast ära. — Aga, kus sie Jaak raip jäi, ei anna enam endast elumärki ühti. Kas jurma sai, wõi wöttis enesele teise pruudi? Kaba-Rein teadis rääki: Jaak raip saanud ühe rikka Poola würsti tütre wangi, sel olnd kulda terve waka täis, ostnud Jaagu ära enesele ja Jaak kõige preilnaga plehtu. Sellepärast ei tulnud enam kui üks kiri. Tulgu ta wa raip weel siia, ma ta kohtu peale üles annan. Kaba-Rein ütles, kõlgutatakse kaaku sarnane, wanast olnud igas külas oma kaagupuu, kuhu kurjategijad üles kõlgutatud. Seal nad siis tolgendand, kuni waresjed neid jõünd!“

„Ära iga tühja juttu usu. Kaba-Rein tegi juga nalja. Jaak folgib praegu sakslasi edasi ja tal ei ole muud mõttet, kui sakslased maha! Ei tema ennast ühegi kulla kuhja eest osta lase. Ja kus neil preilnadel see kuld õige ongi, Saksamaa kõik riisunud.“

„Wõi nii, siis tuleb ikka kodu, aga miks ta ei kirjuta!“

„Wõitlus ei anna mahti: ööd ja päewa platsis!“

„No on see sõda ikka imelik küll, ööd ja päewad ropfiwad: mitu neid saksu siis seal on, kas musttuhat wõi?“

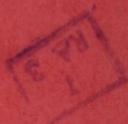
„Tont neid teab, mitu mustatuhandet weel — ta kümne-aastased poisikesed platsi wiidud ja wanad tudikesed, mõnel kart kaenla all: Jaagu suguseid wahwaid poisja on seal palju: jaame jagu! Tapame terve Saksja sugu maha!“

Kui Laane-Liisu wähekesti kõhupidet oli wõtnud, tegi ta koduminekut. Perenaene andis talle midagi „külakosti“ kaasa: „Oled ju nüüd waene leff! Kulub sulle kui marjaks ära!“

Ja Liisu kadus warsti üle mäe. Koerad käisid jaba liputades ta kõrwal. Nad olid nüüd tuttawad. . .

Rbl. -75
VR Rkpl. nr. 24
Nr. 1634-68

Ar 914
Orugussaari

Sind 15 kop.